

УДК 316.61

DOI 10.32626/2413-2578.2021-17.142-152

В. Є. Коваленко

kovalenkov811@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7792-4653>

ЗМІСТОВНА СПРЯМОВАНІСТЬ ІНТЕРЕСІВ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЯК ФАКТОР ЇХ ЗАЛУЧЕННЯ ДО ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Відомості про автора: Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна; доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна. У колі наукових інтересів: проблема соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями в закладах позашкільної освіти; психолого-педагогічне забезпечення інклюзивного навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Kovalenko Viktoriia, PhD of psychology, Associate Professor, Doctoral Candidate of the Department of Psychocorrectional Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; associate professor of the department of Human Health, Rehabilitology and Special Psychology Department, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine. In the sphere of scientific interests: the problem of socialization of children with intellectual disabilities in out-of-school education institutions, the organization of correctional and pedagogical activity of the teacher in the conditions of educational inclusiveness. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Відомості про наявність друкованих статей у загальнодержавних та міжнародних базах даних на дану тематику: 1. Kovalenko V.Ye. (2017) Programme of Correction of Emotional Development Disorders in Mentally Retarded Primary School Students Taking One-On-One Training. Наука і освіта: наук.-практ. журн.: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Вип.7. С.11-15; 2. Коваленко В.Є., Бистрова Ю.О. (2018) Тренінг як засіб підвищення професійної компетентності педагогів у сфері інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки) : збірник наукових праць / за ред. В.М. Синьова,

О.В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006. Вип.11. С.24-35; **3. Коваленко В.Є. (2019)** Взаємодія закладів позашкільної та загальної середньої освіти у процесі соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. Педагогіка та психологія : збірник наукових праць / за заг. ред. академіка І.Ф. Прокопенка, проф. С.Т. Золотухіної. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Вип.61. С.81-91.

Коваленко В.Є. Змістовна спрямованість інтересів школярів з інтелектуальними порушеннями як фактор їх залучення до гурткової роботи. У статті розглядається проблема змістовної спрямованості інтересів школярів з інтелектуальними порушеннями як фактора їх залучення до гурткової роботи. Охарактеризовано поняття «інтерес», визначено критерії та показники наявності інтересів школярів з інтелектуальними порушеннями. Встановлено, що інтереси дітей є потужним засобом оптимізації ефективності навчання та корекції порушень психосоціального розвитку. У статті представлено результати опитування батьків молодших школярів, підлітків та старших школярів з інтелектуальними порушеннями щодо наявності та змістовної спрямованості їх інтересів та схильностей. Встановлено, що більшість дітей з інтелектуальними порушеннями на думку батьків виявляють інтерес до художньо-естетичного, мистецького та спортивного напрямів позашкільної освіти. Школярі цікавляться різними видами спорту, іграми, малюванням, ліпленням, музикою, шиттям, малюванням, грою на комп'ютері, переглядом відеоробіт блогерів, телевізора, самостійно знімають відеоролики та ін. Проте, виявлено групу школярів, які не виявляють інтересу до будь-якої діяльності. Виявлено вікові особливості інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями, що в молодшому шкільному віці характеризуються епізодичністю, ситуативністю та нестійкістю, а з віком набувають особистісного змісту та більшої стабільності.

Ключові слова: школярі з інтелектуальними порушеннями, особистість, інтереси, позашкільна освіта, гурткова робота.

Коваленко В.Е. Содержательная направленность интересов детей с интеллектуальными нарушениями как фактор их вовлечения в кружковую работу. В статье рассматривается проблема содержательной направленности интересов школьников с интеллектуальными нарушениями как фактора их привлечения к кружковой работе. Охарактеризовано понятие «интерес», определены критерии и показатели наличия интересов школьников с интеллектуальными нарушениями. Установлено, что интересы детей являются мощным средством оптимизации эффективности обучения и коррекции нарушений психосоциального развития. В статье представлены результаты опроса родителей младших школьников, подростков и старших школьников с интеллектуальными нарушениями о

наличии, содержательной направленности интересов и склонностей их детей. Установлено, что большинство детей с интеллектуальными нарушениями по мнению родителей проявляют интерес к художественно-эстетическому, художественному и спортивному направлениям дополнительного образования. Школьники интересуются различными видами спорта, играми, музыкой, игрой на компьютере, просмотром телевизора, шитьем, рисованием и чтением книг. Однако, выявлена группа школьников, которые не проявляют интереса к любой деятельности. Выявлено возрастные особенности интересов детей с интеллектуальными нарушениями, которые в младшем школьном возрасте характеризуются эпизодичностью, ситуативностью и неустойчивостью, а с возрастом они приобретают личностный смысл и большую стабильность.

Ключевые слова: школьники с интеллектуальными нарушениями, личность, интересы, дополнительное образование, кружковая работа.

Kovalenko V.Ye. Substantive orientation of schoolchildren with intellectual disabilities' interests as a factor of their involvement in group work. The article considers the problem of meaningful orientation of students with intellectual disabilities' interests as a factor in their involvement in the group work of out-of-school educational institutions. The concept of «interest» is characterized, the criteria and indicators of the presence of students with intellectual disabilities' interests are defined. Criteria for the child's interest are: focus on the subject, initiating questions, activity, independence, thirst for activity, dreams of its expansion and deepening, achievement, and indicators – a positive attitude, emotional and cognitive orientation, intrinsic motivation. It is established that children's interests are a powerful means of optimizing the effectiveness of education and psychosocial development disorders' correction. The article presents the results of a survey of primary school children's parents, adolescents and senior students with intellectual disabilities on the presence and content of the interests and aptitudes of their children. It is established that the majority of children with intellectual disabilities, in the opinion of their parents, are interested in artistic, aesthetic, artistic and sports areas of out-of-school education. Students are interested in various sports, games, drawing, modeling, music, sewing, drawing, playing the computer, watching videos of bloggers, TV, shoot videos on their own, post them on social networks, etc. However, a group of students who are not interested in any activity was identified. The age peculiarities of children with intellectual disabilities' interests are determined, which in the primary school age are characterized by episodicity, situationality and instability, and with age acquire personal meaning and greater stability.

Key words: schoolchildren with intellectual disabilities, personality, interests, extracurricular education, group work.

Постановка проблеми. Сьогодні збільшується інтерес до проблеми використання ресурсів позашкільної освіти в процесі розвитку та соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями, які є ускладненими в умовах розумового дизонтогенезу. Залучення дітей з інтелектуальними порушеннями до гурткової роботи закладів позашкільної освіти сприяє розвитку їх здібностей та здобуттю первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності. Разом з тим, на відміну від здобуття освіти в умовах закладів загальної середньої або спеціальної освіти, залучення дітей до гурткової роботи закладів позашкільної освіти спрямоване на здобуття знань, вмінь і навичок за інтересами вихованців.

Ще в минулому столітті Л. Виготський, цитуючи Е. Сегена, вказував на значущість вивчення спрямованості інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями. Він зазначав, що така дитина «фізично – не може, розумово – не знає, психічно – не бажає. Вона би і могла, і знала, якби тільки хотіла, але вся біда в тому, що вона перш за все не хоче...» [1]. Вчений вважав, що дитина з інтелектуальними порушеннями змогла б багато, якби тільки у неї виникло бажання діяти і пізнавати, але вся біда полягає саме в недостатності спонукань, у відсутності потреб і духовних інтересів. З цього приводу Н. Морозова зазначає, що інтерес пробуджує в дитини з порушеннями інтелектуального розвитку елементи творчості, робить її більш активною. При вмілому підході, при поступово і послідовно організованій діяльності у цих дітей починає формуватися пізнавальний інтерес, який сприяє подоланню інтелектуальної пасивності та стимулює розвиток дітей з інтелектуальними порушеннями [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У загальних психолого-педагогічних дослідженнях проблему інтересу вивчали Л. Благонадьожина, Л. Божович, В. Волошина, Л. Виготський, Л. Долинська, Т. Дуткевич, О. Коханова, О. Леонтєв, Л. Лохвицька, Л. Люта, В. Мясіщев, Н. Морозова, Ю. Приходько, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, Г. Урунтаєва, Г. Щукіна та ін. Зокрема, Л. Виготський трактував інтерес як специфічно людський рівень розвитку потреб, для якого характерна свідомість і воля, – це «вищі культурні потреби», що є рушійною силою поведінки, вказівкою на те, що діяльність дитини співпадає з її органічними потребами [1].

Ю. Приходько розглядає інтерес як емоційно забарвлене ставлення до навколишнього світу, спрямованість людини на певний об'єкт чи діяльність, викликану позитивним ставленням людини до чогось, когось. Вчена зазначає, що інтерес передбачає наявність емоційної (інтелектуальна емоція) і вольової (зусилля) складових, пов'язаних з подоланням інтелектуальних труднощів і задоволенням від результату пізнання [5]. Подібної точки зору при визначенні інтересу дотримується П. Рудик,

розглядаючи його властивість – стійке позитивне емоційне ставлення особистості до об'єкта. Інтерес впливає на розумові та вольові акти, надаючи останнім активізуючий або, за його відсутності, гальмівний вплив [6].

В. Волошина, Л. Долинська, Л. Лохвицька, розглядають інтерес як вибіркове навчально-пізнавальне ставлення особистості до предметів, явищ, подій довкілля, а також певних видів діяльності, які мають для неї життєве значення [2, с. 12]. Наявність інтересу в процесі діяльності впливає як на її результат, так і на сам процес. Зокрема, діяльність стає активною, самостійною, різносторонньою, творчою, захоплюючою та радісною.

Проблемі дослідження розвитку інтересів дітей дошкільного віку присвячено праці Р. Тригера, К. Романової, молодшого шкільного віку А. Абдуллаєва, середнього шкільного – А. Баляєвої, С. Якобсона, старшого шкільного – В. Межевського. Аналіз інтересів дітей різного віку дозволив підтвердити наявність у школярів епізодичного та особистісного інтересів.

Отже, інтерес необхідно розглядати як якість особистості, що виражається в своєрідному й специфічному відображенні світу; усвідомлену й активну, емоційно насичену пізнавальну спрямованість особистості на об'єкт.

У спеціальних психолого-педагогічних дослідженнях проблему інтересів дітей досліджували Ю. Бистрова, В. Бондар, Р. Боскіс, Л. Виготський, Л. Занков, М. Земцова, О. Костянтинів, Н. Кузьміна, Р. Левіна, С. Миронова, Н. Морозова, Б. Пінський, В. Петрова, Т. Сак, В. Синьов, Л. Славіна, І. Соловійов, В. Товстоган, Г. Трошин, Ж. Шиф та ін. Вчені вказують на виняткову роль інтересу в психічному розвитку дитини, підвищенні якості її мислинневої діяльності й розвитку мовлення, особливо в умовах розумового дизонтогенезу. Так, Л. Занков, дослідивши інтереси дітей з інтелектуальними порушеннями, відмічає їх різносторонність: інтерес до навчальних занять, техніки, спорту, музики, малювання, ліплення, проте характеризує їх як малоінтенсивні, неглибокі і нестабільні. Лише у деяких учнів інтереси досягають відносно великої сили та стабільності [3].

У. Позенель, Е. Згур встановлено, що у школярів з інтелектуальними порушеннями зазвичай менше інтересів, їх спектр залежить від ступеня інтелектуального зниження, віку, гендерної приналежності та соціальної ситуації розвитку. Школярі цікавляться різними видами спорту, іграми, музикою, грою на комп'ютері, переглядом телевізора, шиттям, малюванням та читанням книг. Проте, деякі школярі не виявляють інтересу до будь-якої діяльності [7].

Н. Морозова пропонує використовувати вже існуючі інтереси у дітей для збудження інтересу до тих видів діяльності, які дозволяють здійснювати компенсацію порушень розвитку. Активність дітей виявляється там, де залучається їх особистий досвід і де він стикається з новим несподіваним

явищем, що вступає в деяке протиріччя з попередніми спостереженнями [4]. Науковці одностайні в тому, що у дітей з інтелектуальними порушеннями важливо формувати інтереси в процесі класної, позакласної та позашкільної роботи, адже з появою інтересу в дітей пробуджується активність. Діти стають більш дисциплінованими, з успіхом засвоюють матеріал програми, мають бажання розширити знання [4, с. 15]. Проте, проблематика вивчення змістовної спрямованості інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями шкільного віку не набула достатнього висвітлення у психолого-педагогічній літературі. Означене обумовило вибір теми наукової статті.

Мета – виявити змістовну спрямованість інтересів дітей молодшого шкільного, підліткового та старшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Залучення дітей з інтелектуальними порушеннями до гурткової роботи закладу позашкільної освіти доцільно здійснювати на основі змістовної спрямованості інтересів дітей, їх потенційних можливостей, потреб та стану здоров'я. Ураховуючи те, що інтереси молодших школярів з інтелектуальними порушеннями недостатньо диференційовані та усвідомлені, а також те, що у дітей виникають труднощі в мовленнєвому опосередкуванні діяльності й описі власних інтересів, було проведено перший етап експериментальної роботи дослідження спрямованості інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями із залученням їх батьків.

В експериментальному дослідженні брали участь 132 батьків учнів Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 3» Харківської обласної ради та Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 2» Харківської обласної ради, з них 44 – батьки молодших школярів, 44 – батьки учнів середнього шкільного (підліткового) віку, 40 – батьків учнів старшого шкільного віку.

На основі виявлення наявності інтересу дитини до певної області наукових знань та бажання до виконання певного виду діяльності (співи, спорт, малювання, театралізоване мистецтво, конструювання та ін.) вважаємо за можливе визначати напрям позашкільної освіти та конкретизувати зміст програми гурткової роботи. Оскільки предмет, на який спрямована діяльність, і діяльність, спрямована на цей предмет, нерозривно пов'язані і переходять один в одного, інтерес і схильність теж взаємопов'язані, отже у ході дослідження виникла потреба в розробці діагностичного опитувальника для виявлення схильностей та інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями до певної області наукових знань та певного виду діяльності. Теоретичними підвалинами розробки опитувальника «Інтереси та схильності дитини» стала концепція розвитку інтересів дітей в умовах нормотипового та дизонтогенетичного розвитку Н. Морозової. Згідно з цією концепцією інтерес спонукає до відповідної

діяльності й за сприятливих умов породжує схильність до неї або переходить в неї [4].

При розробці опитувальника ми спиралась на наступні критерії наявності у дитини інтересу: зосередженість на предметі, ініціювання запитань, активність, самостійність, жага до діяльності, мрії про її розширення і поглиблення, досягнення. Показниками виступили: позитивне ставлення, емоційно-пізнавальна спрямованість, внутрішня мотивація (Н. Морозова) [4, с. 43]. Опитувальник складався з 13 запитань. Інтерпретація результатів здійснювалась на основі співставлення інтересів дітей зі специфікою напряму позашкільної освіти (таблиця 1).

Таблиця 1.

Відповідність інтересів та схильностей дітей напряму гурткової роботи у позашкільній освіті

№	Напрямок позашкільної освіти	Наявність інтересу та здібностей
1	Художньо-естетичний	Інтерес та схильності до мистецтва (танці, співи, малювання, різні види декоративно-ужиткового мистецтва, дизайну та майстрування одягу)
2	Мистецький	Інтерес та схильності до кіномистецтва, театру, танців, циркового мистецтва та ін.
3	Туристсько-красознавчий	Інтерес до екскурсій, пізнання рідного краю, історико-культурного надбання українського народу, навколишнього природного середовища, інтерес та схильності до спортивної діяльності, туристських походів
4	Еколого-натуралістичний	Інтерес до навколишнього середовища, екології, до сільського господарства: квітництва, лісництва, садівництва, грибовництва, бджільництва, скотарство тощо
5	Науково-технічний	Інтерес та схильності до проведення досліджень, технічного моделювання, технологічних процесів, зокрема, автотехнічного моделювання, ракетотехнічного моделювання, суднобудування, картингу та ін.
6	Дослідницько-експериментальний	Інтерес до конструкторської та винахідницької роботи в різних галузях науки, техніки, культури і мистецтва
7	Фізкультурно-спортивний або спортивний	Інтерес до занять фізичною культурою і спортом, спортивні здібності
8	Військово-патріотичний	Інтерес до військової справи, військової організації та військово-спортивного мистецтва
9	Бібліотечно-бібліографічний	Інтерес до читання, бажання до опанування сучасних мас-медіа
10	Соціально-реабілітаційний	Інтерес до сфери спілкування, процесу соціального та професійного становлення
11	Оздоровчий	Інтерес до здорового способу життя, оздоровлення
12	Гуманітарний	Інтерес до основ наук соціально-гуманітарного циклу (іноземної мови, історії тощо)

Розглянемо результати опитування батьків молодших школярів з інтелектуальними порушеннями «Інтереси та схильності дитини». Зауважимо, що у ході підготовчої бесіди 84,09% опитаних батьків молодших школярів зауважили, що діти дуже рідко виявляють інтерес до певного предмета або виду діяльності. Батьки підкреслюють ситуативність прояву інтересу. Натомість 15,91% опитаних батьків зауважили, що їхні діти із задоволенням і цікавістю займаються певною діяльністю, демонструють наполегливість у її виконанні та радіють результату. Ці респонденти вказали на наявність бажання у дітей витратити на улюблене заняття свій вільний час. З'ясовано, що більшість дітей молодшого шкільного віку демонструють ситуативний інтерес та здібності до художньо-естетичної діяльності (29,55%). Батьки зазначали, що дитина має інтерес або любить «... робити аплікації», «... малювати», «... складати з бісеру візерунки», «... танцювати» тощо.

Частина респондентів (25%) зазначили, що їх діти є гіперактивними та фізично розвинутими, тож виявляють інтерес до спортивної діяльності, бігу, плаванню, занять черліденгом тощо; 22,73% респондентів зазначили про наявність інтересу у дітей до навколишнього природного середовища, бажання ходити на екскурсії, в походи, вивчати природу рідного краю; 11,37% виявили інтерес до навколишнього середовища, догляду та піклування за тваринами та рослинами, спостережень за природними явищами.

Представлені результати опитування батьків вказують на те, що більшість молодших школярів демонструють інтерес до художньо-естетичного напряму позашкільної освіти (29,55%), трохи менша кількість (25%) до фізкультурно-спортивного або спортивного, 22,73% до туристсько-краєзнавчого, а 11,37% - до еколого-натуралістичного. Разом з тим 11,37% батьків зазначили, що їх діти зовсім не виявляють інтересу та схильностей до будь-якої сфери, нічим не цікавляться окрім ігор на мобільному телефоні та планшеті, перегляду мультфільмів.

Розглянемо результати опитування батьків дітей середнього шкільного віку. За результатами опитування встановлено, що 22,73% респондентів виявляють інтерес до художньо-естетичної діяльності, занять танцями, співом, петриківського розпису, виготовлення ляльок-мотанок та ін.; 22,73% виявляють інтерес та здібності до занять спортом і спортивних змагань, на думку батьків їх діти «більш розвинені фізично, ніж однолітки», «рухаються легко», «рухаються пластично, граційно»; 29,55% проявляють мистецькі здібності та інтерес до театралізованого мистецтва, бажання знімати «тренди» та відеоролики, викладати зняті ролики в тік-тоці або соціальних мережах. Зі всіх опитаних батьків 15,91% зазначили, що діти мають бажання до спільних туристичних походів з однолітками, вивчення історико-культурного надбання українського народу, презентації своїх

робіт на конкурсах; 4,54% визначили схильність та інтерес у дітей до моделювання та конструювання, а 4,54% опитаних батьків вказують на відсутність інтересу дітей та схильностей до будь-якої сфери.

Представлені результати опитування батьків вказують на те, що більшість підлітків демонструють інтерес та схильності до мистецького напрямку позашкільної освіти (29,55%), до художньо-естетичного – 22,73% опитаних; фізкультурно-спортивного (22,73%); туристсько-краєзнавчого (15,91%), науково-технічного (4,54%). Разом з тим, було виявлено дітей, які на думку батьків не виявляють зацікавленості та схильностей до будь-якої сфери.

Проаналізувавши відповіді батьків дітей з інтелектуальними порушеннями старшого шкільного віку було встановлено, що більшість дітей (25%) виявляють інтерес до занять танцями, співом, «... дитина у вільний час із захопленням ліпить», «... малює або створює декоративні прикраси для одягу, будинку», «... любить музику і із задоволенням слухає музичні записи» або «... намагається навчитися грати на музичному інструменті» тощо; 30% опитаних батьків відмічають наявність у дітей інтересу до занять мистецтвом, акторською майстерністю, такі діти із бажанням виступають перед аудиторією, бажають стати блогерами, знімати та монтувати відеоролики, виступати в гуртках театрального мистецтва; 20% опитаних виявляють інтерес до занять спортом, діти бажають бути красивішими, стрункішими та сильнішими, мають свого героя-спортсмена, на якого хочуть бути схожими; 7,5% старших школярів виявляють інтерес до сільського господарства: квітництва, лісництва, садівництва, грибівництва, бджільництва тощо; 10% дітей мають інтерес до туристсько-краєзнавчої діяльності. Варто відмітити, що виявлено групу батьків, які вказують на наявність у старших школярів (7,5%) інтересу до проблеми власного професійного влаштування, сфери соціальної взаємодії і комунікації.

Представлені результати опитування вказують, що на думку батьків більшість старших школярів демонструють інтерес та схильності до мистецького напрямку позашкільної освіти (30%), до художньо-естетичного – 25% опитаних; фізкультурно-спортивного (20%); туристсько-краєзнавчого (10%), еколого-натуралістичного (7,5%) та до соціально-реабілітаційного (7,5%). Разом з тим, було виявлено дітей, які на думку батьків не виявляють зацікавленості та схильностей до будь-якої сфери. Варто зазначити, що відповідаючи на запитання опитувальника батьки зазначали, що діти демонструють бажання приділяти вільний час на свій інтерес, зосередженість на об'єкті інтересу, вони звертаються до батьків із запитаннями для отримання інформації про те, що їх цікавить. Означене підтверджує наявний у спеціальній психології факт про розвиток з віком інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями, що виявляється у

поступовому переході від ситуативного та епізодичного до особистісного, ініціативного та стійкого інтересу.

Висновки. Залучення дітей з інтелектуальними порушеннями до гурткової роботи закладів позашкільної освіти має здійснюватися на основі інтересів школярів, їх потенційних можливостей, потреб та особливостей стану здоров'я. Навчання спирається на інтереси дітей, і воно ж формує їх. Тому, з одного боку, інтереси є засобом, яким педагог користується, щоб зробити навчання більш ефективним, з іншого боку, інтереси і їх формування є метою корекційно-педагогічної роботи. Встановлено, що більшість дітей з інтелектуальними порушеннями на думку батьків виявляють інтерес до художньо-естетичного, мистецького та спортивного напрямів позашкільної освіти. Виявлено вікові особливості інтересів дітей з інтелектуальними порушеннями, що в молодшому шкільному віці характеризуються епізодичністю, ситуативністю та нестійкістю, а з віком набувають особистісного змісту та більшої стабільності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в дослідженні змістовної спрямованості інтересів дітей на різних періодах шкільного віку в інтроспективно-психологічному аспекті.

Бібліографія

- 1. Выготский, Л. С.** (2017) Проблема умственной отсталости. Санкт-Петербург: Лань.
- 2. Волошина, В. В.,** Долинська, Л. В., Лохвицька, Л. В. (2003) Развитие познавательных интересов у дошкольников та молодших школярів. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
- 3. Калинина, О. В.** (2001) Научное наследие Л. В. Занкова и его влияние на развитие педагогической и специальной психологии. *Автореф. дис. ... к-та психол. наук: 19.00.07.* Казань.
- 4. Морозова, Н.Г.** (1969) Формирование познавательных интересов у аномальных детей. Москва: Просвещение.
- 5. Приходько, Ю. О.,** Юрченко, В. І. (2016) Психологічний словник-довідник. Київ: Каравела.
- 6. Рудик, П.А.** (1995) Психология. Москва: Учпедгиз.
- 7. Poženel, U., Žgur, E.** (2018) Interests of students with intellectual disabilities. January. URL: https://www.researchgate.net/publication/331211120_Interests_of_students_with_intellectual_disabilities (дата звернення 31.03.2020).

References

- 1. Vygotsky, L.S.** (2017) The problem of mental retardation. St. Petersburg: Lan. [in Russian].
- 2. Voloshyna, V. V., Dolynska, L. V, Lokhvytska, L. V.** (2003) Development of cognitive interests in preschoolers and junior schoolchildren. Kyiv: MP Drahomanov National Pedagogical University. [in Ukrainian].
- 3. Kalinina, O. V** (2001) Scientific heritage of L. V. Zankov and its influence on the development of pedagogical and special psychology. *Extended abstract of Doctor's thesis (Psychology).* Kazan. [in Russian].
- 4. Morozova, N. G.** (1969) Formation of cognitive interests in abnormal children.

Moscow: Enlightenment. [in Russian]. **5. Prihodko, Yu. O., Yurchenko, V. I.** (2016) Psychological dictionary-reference book. Kyiv: Caravela. [in Ukrainian]. **6. Rudik, P.A.** (1995) Psychology. Moscow: Uchpedgiz. [in Russian]. **7. Poženel, U., Žgur, E.** (2018) Interests of students with intellectual disabilities. January. URL: https://www.researchgate.net/publication/331211120_Interests_of_students_with_intellectual_disabilities (дата звернення 31.03.2020). [in English].

Авторський внесок: Коваленко В. Є. –100%.

Received 02.03.2021

Accepted 02.04.2021

УДК 316.61

DOI 10.32626/2413-2578.2021-17.152-163

В. Є. Коваленко

kovalenkov811@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7792-4653>

КОМПОНЕНТИ ТА КРИТЕРІЇ СОЦІАЛІЗОВАНОСТІ ДІТЕЙ З НОРМОТИПОВИМ РОЗВИТКОМ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ В ОНТОГЕНЕТИЧНОМУ ВИМІРІ

Відомості про автора: Коваленко Вікторія Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна; доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна. У колі наукових інтересів: проблема соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями в закладах позашкільної освіти; психолого-педагогічне забезпечення інклюзивного навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Contact: Kovalenko Viktoriia, PhD of psychology, Associate Professor, Doctoral Candidate of the Department of Psychocorrectional Pedagogy, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; associate professor of the department of Human Health, Rehabilitology and Special Psychology Department, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine. In the sphere of scientific interests: the problem of socialization of children with intellectual disabilities in out-of-school education institutions, the